

ŞİFÂYÎ'NİN ŞERH-İ ŞEBİSTÂN-I HAYÂL'İNDE HAYATA ÖLÜME DÜNYAYA VE AHİRETE DAİR GÖRÜŞLER

Özet

Şebistân-ı Hayâl, İranlı şair Fettâhî tarafından yazılan ve ahlakı süsleyen nasihatler ihtiva eden bir eserdir. Manzum-mensur karışık olarak yazılan eser, sekiz cennete benzetildiği için sekiz ana bölümden oluşur. Dervîş Muhammed Şifâyî'ye göre sınırsız feyizler ihtiva eden Şebistân-ı Hayâl, muamma tarzında kaleme alınmıştır ve içerdiği ince manalar sebebiyle her okuyanın kolayca idrak edebileceği bir nitelikte değildir.

Şebistân-ı Hayâl'i herkesin istifadesine sunma amacı taşıyan Dervîş Muhammed Şifâyî, Şerh-i Şebistân-ı Hayâl'in mukaddimesinde esere ilişkin görüşlerini ifade etmiştir. Eserini yüz günde tamamladığını ifade eden şârih, maksadına yönelik olarak sade bir dil kullanmıştır.

Bu çalışmada ilk olarak Şerh-i Şebistân-ı Hayâl'le ilgili kısa bir bilgi verilecektir. Ardından sekizinci bâbın ikinci faslında yer alan hayata, ölüme, dünyaya ve ahirete dair görüşler incelenecektir. Bu konular, Şerh-i Şebistân-ı Hayâl'den seçilen örnek metinlerden yola çıkılarak tetkik edilecektir. İnceleme esnasında yukarıda zikredilen konularla ilgili hayallerin, düşüncelerin, kelime ve harf oyunlarının eserde nasıl yer aldığı üzerinde durulacaktır. Ayrıca bu örneklerden yararlanılarak dönemin inanç dünyasına dair ipuçları ortaya konmaya çalışılacaktır.

ULUSLARARASI
TÜRK DÜNYASI
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ
INTERNATIONAL
JOURNAL OF
TURKISH WORLD
STUDIES
CİLT 4 / SAYI 1 /
OCAK 2021

Sorumlu Yazar
Corresponding Author

Gökhan BİLGİÇ
Dr., Özel Niğde Final
Akademi Anadolu ve
Fen Lisesi, bil-
gic_91@outlook.com

Gönderim Tarihi

Received
30.12.2020

Kabul Tarihi

Accepted
03.02.2021

Atf

BİLGİÇ, Gökhan
(2021). "Şifâyî'nin
Şerh-i Şebistân-ı
Hayâl'inde Hayata
Ölüme Dünyaya ve
Ahirete Dair
Görüşler", *Uluslara-
rası Türk Dünyası
Araştırmaları*
Dergisi, (4/1), 19-28

ARAŞTIRMA
MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE

Anahtar sözcükler: Şifâyî, Şerh-i Şebistân-ı Hayâl, Hayat, Ölüm, Dünya, Ahiret

SHİFAYÎ'S VIEWS ON LIFE DEATH WORLD HERE-AFTER IN SHARH SHABİSTAN KHAYAL

Abstract

Shabistan Khayal is a work written by the Iranian poet Fattahi and contains advice on morality. Written with a mixture of prose and poetry, this work consists of eight main chapters because it is likened to eight heaven. According to Darwish Muhammed Shifayi, Shabistan Khayal which contains unlimited benefits, was written in an dilemma style. The work is not easily comprehensible by every reader due to the difficult meanings it contains.

Darwish Muhammed Shifayi expresses his views about the work in the foreword. He wants to present his work for everyone's benefit. He finished writing his work in a hundred days and used plain language for its purpose.

In this study, firstly, a brief information will be given about Sharh Shabistan Khayal. Then the view on life, death, the hereafter and the world in the second part of the eighth chapter will be examined. These issues will be examined through sample texts selected from Sharh Shabistan Khayal. During the analysis, it will be emphasized how dreams, thoughts, word and letter games about the above mentioned subjects are included in the work. In addition, clues about the world of belief of the period will be tried to be revealed by using these examples.

Key Words: Shifayi, Sharh Shabistan Khayal, Life, Death, World, Hereafter

Giriş

Dervîş Muhammed Şifâyî, *Şebistân-ı Hayâl*'i “tarz-ı muamma ve tavr-ı garîb” üzere kaleme alınmış bir eser olarak niteler (Özdemir, 2017: 341; Bilgiç, 2019: 21). Günümüzde de geçerliliğini koruyan ve Şifâyî'nin ifadesiyle ahlakı süsleyen sınırsız feyizlerden oluşan *Şebistân-ı Hayâl*, içerdiği ince manalar sebebiyle herkesin anlayabileceği nitelikte bir eser değildir. Eserin içerdiği manaların anlaşılabilmesi için şerhe ihtiyaç duyulur. *Şebistân-ı Hayâl*, ilk kez 16. yüzyılda Sürûrî¹ tarafından ikinci

¹ Bkz. Bilal Elbir, *Sürûrî'nin Şerh-i Şebistân-ı Hayâl'i-Metin-İnceleme*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2003.

olarak da 17. yüzyılda Şifâyî tarafından şerh edilmiştir (Özdemir, 2017: 338, Bayak, 2017: 251).

Şifâyî, eseri şerh ederken ilk olarak *Şebistân-ı Hayâl*'in tercümesine yer verir. Ardından “sanat” başlığı altında o ifadenin gizlediği manaları açıklar. Şârih, aslı Farsça olan ve manzum-mensur karışık olarak yazılan eserdeki mensur kısımları bir bütün olarak ele alırken manzum kısımları genellikle ikişer mısra hâlinde tercüme ve şerh eder (Özdemir, 2017: 341; Bilgiç, 2019: 22).

Şebistân-ı Hayâl'de hayatın çok çeşitli yönlerine dair konular, harf ve kelime oyunları ile geniş bir muhayyile ve çağrışım zenginliği içinde ifade edilir. Eserde ilk olarak Allah'a hamd, naat, münâcât, eserin telifi, babların tertibi ve eski şairler hakkındaki bölümler yer alır. Ardından eserin esas kısmını meydana getiren sekiz bâba geçilir. Birinci bâbda îmân ve İslâm, ikinci bâbda padişâhlar ve yardımcıları, üçüncü bâbda ilim, dördüncü bâbda zühd, beşinci bâbda ahlâk ve insan cinsleri, altıncı bâbda lezzetli ve arzu edilen şeyler, yedinci bâbda yiyecekler, sekizinci bâbda faydalı şeyler gibi konular üzerinde durulur. Bu sekiz bâbın içinde de sayısı üç ile sekiz arasında değişen fasıllar vardır (Özdemir, 2017: 339-340; Bilgiç, 2019: 41-65).

Eserin sekizinci bâbı, faydalı şeyler hakkındadır ve dört fasıldan oluşmaktadır. Bu bâbın ilk faslı ömrün miktarı ve yılları hakkındadır. Bu fasılda insan ömrünün çocukluk, gençlik, orta yaşlılık ve ihtiyarlık dönemlerine ait görüşler ile yaş aralıklarına yer verilir². İkinci fasılda hayat, ölüm, dünya ve ahirete dair görüşler yer alır. Üçüncü fasılda, insanların yapması ve yapmaması gereken hususlar üzerinde durulur. Dördüncü fasıl ise hatime niteliğindedir.

Çalışmamızın konusunu sekizinci bâbın ikinci faslı oluşturmaktadır. Bu fasılda hayat, ölüm, dünya ve ahirete dair görüş-

² Bu konuda “Gökhan BİLGİÇ, (2018), “Derviş Muhammed Şifâyî'nin Şerh-i Şebistân-ı Hayâl'inde Ömür ve Ömrün Yılları”, 2. *Uluslararası İpek Yolu Akademik Çalışmalar Sempozyumu*, 20-22 Eylül 2018/ Nevşehir. (Özet bildirisi)” adlı çalışmamız mevcuttur.

ler; eserden seçilen örnek metinler üzerinden belirli bir tasnif ve sistem dâhilinde incelenmiştir³.

1. Şerh-i Şebistân-ı Hayâl'de Hayata Ölümüne Dünyaya ve Ahirete Dair Görüşler

Şerh-i Şebistân-ı Hayâl'in sekizinci bâbının ikinci faslını hayat, ölüm, dünya ve ahiret konuları oluşturmaktadır. Eserde bu konular hakkındaki fikirler; hayat, ölüm, dünya, ahiret kelimeleri ve bu kelimelerle ilişkili sözcükler üzerinden ifade edilir.

1. 1. Hayata Dair Görüşler

Aşağıdaki alıntıya göre yaşamın evveli birliktelik ve sohbet ise de sonu ayrılığa yakındır. Şârih burada gizlenen manayı açıklarken lügatlerde *yaşayış*, *geçim* gibi manalara gelen ma'îşet (معيشت) kelimesinin ilk kısmının birliktelik ifade eden ma' (مع) kelimesi olduğunu ikinci kısmının ise *ayrı ayrı olma*, *dağılma* manalarına gelen şett (شت) kelimesi olduğunu ifade eder:

Ma'îşet evvelinden egerçi kelime-yi musâhabet ü ictimâ' zâhirdiür âhirini gör ki şett ü tefrikaya karîndür ve egerçi ecel başdan ayaga harbe urmakdur kalb nazar ile anda gör ki zemîn âfetinden gönül sığınmakdur sanat ma'îşet lafzı evveli ma' lafzıdır ki musâhabet içündür âhiri şett lafzıdır îmâ ider ki ma'îşetün evvelinde her ne kadar ictimâ' var ise âhirinde tefrika emr-i mukarrerdür

Sekizinci bâbın ilk faslında yer alan bu alıntıda ömür kelimesinin Arap harfleriyle yazılışından hareketle nükteli bir manaya yer verilmiştir. Eserde hayatın tatlı ve eğlenceli dönemlerinin çocukluk zamanları olduğu ve çocukluk dönemi bittikten sonra ölüm acılığının görüleceği ifade edilir. Şifâyî, Fettâhî'nin esere gizlediği manayı çözümlerken 'ömr (عمر) kelimesinin ilk harfi olan 'aynın (ع) akan bir pınar gibi düşünüldüğünü söylemiştir. Şarihe göre bu harften geriye kalan *acılık* manasındaki mürr (مر) kelimesi de hayatın kalan kısmının acı olacağına işaret

³ Bu çalışmadaki metinler, “Gökhan Bilgiç, *Dervîş Muhammed Şifâyî, Şerh-i Şebistân-ı Hayâl, İnceleme - Metin - Sözlük - Tıpkıbasım*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde 2019.” adlı doktora tezinden alınmıştır.

eder (ع+مر). Aynı zamanda mürr (مر) kelimesi, Arap harfleriyle yazıldığında *ölüm* anlamına gelen merg (مرک) kelimesinin harflerinin üçte ikisini oluşturmaktadır:

*Ey dervîş hayât serçeşmesi safâ vü uzûbeti evvel-i 'ömrde-
dür ki oğlanlık eyyâmıdır çünkü andan geçdün merg acılığı
nişânıdır 'ömr lafzında bak ki evvelinde 'ayn-ı mu'ayyen ya 'nî
durmaz akar gözlü pınardur ve âhirinde mürr ki merg sülüsânı-
dur zâhir sanat 'ömr lafzı 'aynı ism itibârı ile çeşme mürâdifi
'ayn idüp bâkîsi mürr lafzıdır ki telh mürâdifidür merg lafzı
sülüsânıdır pes 'ömr evvelini geçdikde merg acılığı nişânı ol-
magla telmîh ider*

1. 2. Ölümüne Dair Görüşler

Esere göre *ecel* kelimesindeki elif harfî, görünüşte dostlardan ayrılık kılıcıdır. Ancak onun bu ayrılışından cân cilâsı çıkmaktadır. Buna göre *ecel* (اجل) kelimesinin ilk harfî olan elif (ا) ayrılık kılıcına benzetilir ve *ecel* kelimesi kalb-i ba'zla cilâ (جلا) kelimesine dönüşür. Buradan hareketle *ecel*'in her ne kadar dostlardan ayrılık gibi görünse de esasında cân cilâsı olduğu ifade edilir:

Sûretle eger ecel elifi firâk tîgidür velî anun tefrikasından cân cilâsı peydâdur sanat ecel elifin tîg-i firâka teşbîh itdi ve ecel lafzı kalb-i ba'zla cilâ olur îmâ ider ki ecel yanî ahiret egerçi ahbâbdan firâkdur velî cân-ı mücellâ olmaga sebedür

Aşağıdaki alıntıda ölmüş bir kimseye önce acılık, sonrasında da on mutluluk geleceği belirtilmektedir. Buna göre *ölü* manasına gelen mürde (مردہ) kelimesinin ilk kısmı *acılık* anlamındaki mürr (مر) kelimesi, ikinci kısmı da *on* manasına gelen deh (ده) kelimesidir. Ayrıca on kelimesiyle de şâdilîk yani mutluluk kastedilmektedir. Buna göre ölüm, kişiye önce acı gelebilir fakat sonrasında on mutluluk vardır:

Ölmüşe bir acılık geldi yüz önüne lik on şâdilîkdur anun kuyrugunda sanat mürde lafzı cüz'-i evveli mürr zamm u teşdîd ile telh mürâdifidür sânisî dehdür anı şâdilîkdan kinâye itdi pes mürdeye acılık bir amma sonra on şâdilîk olduğına îmâ eyledi

1. 3. Dünyaya Dair Görüşler

Esere göre dünyaya duyulan muhabbet, gönlün esas muradını hamlaştırmaktadır. Arap harfleriyle yazıldığında dünyâ (دنیا)

kelimesinin içi yani ortasındaki harfleri, *ham* manasına gelen niyy (نى) kelimesidir. Burada geçen *gönül* kelimesi, *dünyâ* kelimesinin ortadaki harflerine işaret eder. “*Dünyâ lafzına bak anun gönlünde hâm geldi*” ifadesinden bu durum kastedilmektedir:

Gönlünün murâdı mîvesin hâm ider cihân mahabbeti dünyâ lafzına bak anun gönlünde hâm geldi sanat dünyâ lafzı içi neyydür feth ü teşdîd ile iç yağı ma'nâsına kütüb-i mu'temed-i 'aleyhâda mevcûddur hâmlık mukarrer ü ba'z-ı kütübde kesr ü teşdîd ile hâm ma'nâsına mezkûrdur

Aşağıdaki alıntıda dünyanın geçiciliğini bilen ve ondan vazgeçen bir kimsenin yalnız kalmanın lezzetini bileceği ve dünyada en azla yetinirse sonunda Hak didarına kavuşacağı ifade edilir. Buradaki manaya göre *dâr-ı fenâ* (دار فنا) kelimesi *kalb-i ba'z* ile *yalnızlık* manasına gelen *infirâd* (انفراد) kelimesine dönüşür. Metinde geçen *zîr ü zeber* ifadesi, *kalb-i ba'za* işaret etmektedir. *Ekall* (اقل) kelimesi ise kalble *yüz* manasına gelen *likâ* (لقا) kelimesine dönüşür. Burada geçen dil ifadesi de muamma dilinde *kalb-i külle* işaret etmektedir. Burada anlatılmak istenen manaya göre kişi, dünyalık istek ve arzularından vazgeçmedikçe yalnızlık hâlinde lezzet alamaz. Diğer taraftan en aza kanaat etmedikçe de Hakk'ın didarına vusul, müyesser olmaz.

Ey dervîş her kimse ki dâr-ı fenâyı zîr ü zeber ider infirâd lezzetin bilür ve her kimse ki dünyâda ekall ile kifâf düze yanî ekalle kanâ'at ide 'âkıbet dili likâ-yı Hudâdan nâz ider sanat dâr-ı fenâ lafzı kalble infirâd olur ve ekall lafzı kalble likâ olur îmâ ider ki dâr-ı dünyâyı zîr ü zeber itmeyince lezzet-i infirâd bulunmaz ve ekall ile kanâ'at itmeyince likâ-yı Hudâya vusûl müyesser olmaz

1. 4. Ahirete Dair Görüşler

Şerh-i Şebistân-ı Hayâl'e göre ahiretin evveli âh ve sıkıntı ise de sonu Hakk'ın fazilet ve nimetine mazhar olmaktır. Buna göre Arap harfleriyle yazıldığında *âhiret* (اخرت) kelimesinin ilk kısmı *âh* (اخ) olur ki hüznü ifade eder. İkinci kısmı ise *rett* (رت) kelimesidir. *Ulu* manasına gelir. Yani ahiret, başta sıkıntı olsa da sonunda kişinin Allah'ın faziletine ve nimetine ulaşmasını sağlar:

Âhiret evveli eger nâle vü âhdur ölümden âhir seni ulu ider fazl-ı Hak u ni'met-i 'âmdan sanat âhiret lafzı evveli âh lafzıdır ki kelime-yi melâldür cüz'-i sânisî rett lafzıdır feth ü teşdîd ile ulu ma'nâsınadır pes î mâ oldı ki dünyâda hâmlık mukarrer âhiretün gerçi evveli melâl görünür ammâ âhir fazl-ı Hak mazharı olmağa sebebdir ve evvelki âhiret lafzı müfredür ukbâ ma'nâsına ikinci mürekkebdür âhir seni ma'nâsına ikisi beyninde tecnîs-i hattî vardır

Aşağıdaki alıntıya göre ahiret hesabına içten inanan bir kimsenin gönlü huzura erer. Kıyamet hesabına inanan kimse de bütün gönüllerden övgü bulur. Şârih buradaki manayı açıklarken *hesap* manasına gelen şümâr (شمار) kelimesinin kalble *dinlenme*, *rahat* manalarına gelen râmiş (رامش) kelimesi olacağını söyler. Şarihe göre kıyâmet (قيامت) kelimesinin ve *övgü* anlamına gelen senâ (ثنا) kelimesinin ebced hesabındaki karşılığı beş yüz elli birdir, yani aynıdır. Bu nüktede ahiret ve kıyamet hesabına inanan bir kimsenin gönlünün huzur bulacağı ve bütün gönüllerin övgüsüne mazhar olacağı belirtilmektedir:

*Her kimse ki hisâb-ı âhirete i'tikâd ider sekîne-yi dil görür ve ol kimse ki hisâb-ı kıyâmeti togru bilür cümle dillerden senâyı kâmil bulur bul ki şümâr dil râm olmasındur ve kıyâmet hisâbında senâ hâsıldur **sanat** şümâr lafzı kalble râmiş olur ve kıyâmet lafzı hisâbı beş yüz elli birdür senâ lafzı dahı öyledür*

Şerh-i Şebistân-ı Hayâl'de cehenneme girmemek rahatlık olarak ifade edilmiş ve kişinin gönül yolunu açması gerektiği belirtilmiştir. Şârih burada gizlenen manayı şu şekilde açıklamaktadır: Cehennem (جهنم) kelimesinin ilk ve son harfleri *âsâyış* manasına gelen cemm (جم) kelimesini oluşturur. Cehennem, kalb ile *yol* manasına gelen menhec (منهج) kelimesi olur. Yani cehenneme girmemenin insana huzur vereceği, akıllı bir kimsenin düşünerek cehenneme girmemenin yolunu bulacağı ifade edilir:

*Cehennem ki etrâfında dinlenmekdür aç gönül yolını anun eczâsından **sanat** cehennem lafzı evvel ü âhiri cemmdür âsâyış ma'nâsına ve kalbi menhecür yol ma'nâsına î mâ ider ki cehennem etrâfi yanî girmemek âsâyışdür pes âkıl dili ile fikr ider anun yolın bulur*

Aşağıdaki alıntıda bir 'ârifin gönlünün ne kadar perişân olursa mertebesinin o denli yüksek olacağı ifade edilmektedir. Şârih, 'ârif (عارف) kelimesinin kalb-i ba'zla erfa' olacağını söy-

ler. Erfa‘ (ارفع), *en yüksek* demektir. Muammâ dilinde perişân ifadesi kalb-i ba‘za işâret emektedir.

‘Ârif gönli ne denli eger perîşândur cennetden erfa‘ u güşâderekdür elbette cennetler küngresi aşagıdadur ve şerefden gönül gûşesi yukarudur sanat ‘ârif lafzı kalb-i ba‘zla erfa‘ olur cem-i cennet kesr-i evvel ile cinândur fethle cenân ma‘nâsınadır îmâdur ki dil-i ârif cennetden erfa‘ u a‘zamdur

Sonuç

Şerh-i Şebistân-ı Hayâl’in sekizinci bâbının ikinci faslı; hayata, ölüme, dünyaya ve ahirete dair düşüncelerden oluşmaktadır. Bu düşünceler; hayat, ölüm, dünya, ahiret kelimeleriyle ya da bu kelimelerle anlamca ilişkili sözcükler üzerinden yapılan harf ve kelime oyunları ile anlatılmıştır.

Fasılda hayatın başında birliktelik olsa da sonunda ayrılık olacağı ifade edilir. Esere göre ölüm, kişiye önce acı gelir fakat sonrasında kişiyi mutluluğa kavuşturur. Kişinin dünyada huzura ermesi için nefsin arzu ve isteklerinden vazgeçerek aza kanaat etmesi tavsiye edilir. Ahiretle ilgili olarak ahiret gününe ve kıyamet hesabına inanan bir kimsenin gönlünün huzura ereceği söylenir. Sonuç olarak esere Fettâhî tarafından gizlenen manaların ve söz oyunlarının bu fasılda da şârih tarafından ustalıkla açıklandığı görülmüştür.

Kaynakça

- ARSLAN, Mehmet (2000). “Zâtî'nin Şiirlerinde Mu‘ammâ Benzeri Bazı Harf ve Kelime Oyunlarına Dair”, *Osmanlı Edebiyat- Tarih- Kültür Makaleleri*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, s. 305-317.
- ARSLAN, Mehmet (2012). “Muamma Çözüm Teknikleri ve Örnek Muamma Çözümleri”, *Uluslararası Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu Anısına)* (10-12 Mayıs 2012), Ordu.
- BAYAK, Cemal (2017). “Klasik Türk Edebiyatında Şerh-i Şebistân-ı Hayâl ve Yusüfî'nin Şebistân-ı Hayâl'i”, *International Journal of Language Academy*, Volume 5/6 September. s. 246-258.
- BİLGİÇ, Gökhan (2018), “Dervîş Muhammed Şifâî'nin Şerh-i Şebistân-ı Hayâl'i'nde Ömür ve Ömrün Yılları”, *2. Uluslararası İpek Yolu Akademik Çalışmalar Sempozyumu*, 20-22 Eylül 2018/ Nevşehir. (Özet bildirisi).
- BİLGİÇ, Gökhan (2019). *Dervîş Muhammed Şifâî, Şerh-i Şebistân-ı Hayâl, İnceleme - Metin - Sözlük – Tıpkıbasım*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BİLKAN, Ali Fuat (2000). *Türk Edebiyatında Mu‘ammâ*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- CANIM, Rıdvan (2016). *Divan Edebiyatında Türler*, 5. Baskı, Ankara: Grafik Yayınları.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil (1985). Türk Edebiyatında Yaşâmeler, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 1, s. 151-286.
- DERVÎŞ MUHAMMED ŞİFÂÎ, *Şerh-i Şebistân-ı Hayâl*, Süleymaniye Kütüphanesi, Serez No: 2656.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (2008). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 25. Baskı, Ankara: Aydın Kitabevi.
- DİLÇİN, Cem (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ELBİR, Bilal (2003). Sürûrî'nin Şerh-i Şebistân-ı Hayâl'i, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- ELBİR, Bilal (2005). “XVI. Yüzyıl Şerh Edebiyatı İçinde Şerh-i Şebistân-ı Hayâl'in Önemi”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Vol: 13/ No: 2, s. 623-632.
- ELBİR, Bilal (2007). “Sürûrî'nin Şerh-i Şebistân-ı Hayâl'indeki Şerh Metodu ve Hurûfilik Yanısmaları”, *Turkish Studies/ Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/3 Summer, s. 212-229.
- KANAR, Mehmet (1998). *Büyük Farsça Türkçe Sözlük*, İstanbul: Birim Yayınları.
- KANAR, Mehmet (2011). *Farsça Dil Bilgisi, Konuşma, Çeviri Tekniği, Sözlük Farsça-Türkçe / Türkçe-Farsça*. İstanbul: Say Yayınları.
- KAYA, Doğan, Yaşnameler, (Erişim: http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/dogan_kaya_ya_snameler.pdf) (Erişim Tarihi: 28.05. 2020).

- ÖZDEMİR, Mehmet (2017). “Dervîş Muhammed Şifâî’nin Şerh-i Şebistân-ı Hayâl’indeki Muammâ Çözüm Yöntemleri Üzerine Bir İnceleme”, *Journal of History Culture and Research*, 6(2), 336-357.
- ÖZTÜRK, Mürsel (2017). *Farsça Dilbilgisi*, Ankara: Murat Kitabevi.
- PALA, İskender (2008). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- PARLATIR, İsmail (2009). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınevi.
- REDHOUSE, James W (1890). *Turkish and English Lexicon*, İstanbul.
- ŞEMSEDDİN SÂMÎ (2009). *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- TARLAN, Ali Nihad (1936). *Divan Edebiyatında Muamma*, İstanbul: Burhaneddin Matbaası.
- TÖKEL, Dursun Ali (2016). *Divan Şiirinde Harf Simgeciliği*, 2. Baskı, İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları.
- TÜRK DİL KURURMU (1995-1996). *Tarama Sözlüğü*, (1-7. Cilt), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.